

HINDAMISOTSUS

Tartu

22.10.2018 nr 5-1/18/56

Sotsiaal- ja hoolekandeesutuste dokumentide
arhiiviväärtuse väljaselgitamine

I Üldosa

1.1 Hindamise alus

Hindamise aluseks on arhiiviseaduse (RT I, 21.03.2011, 1) §7 lõiked 1 ja 2.

1.2 Hindamise eesmärk ja ulatus

Hindamise eesmärk on sotsiaal- ja hoolekandeesutuste (lastekodude, asenduskodude, invaliididekodude, väikelaste ja emade hoolekandeesutuste, hooldekodude jne) dokumentide arhiiviväärtuse väljaselgitamine alates asutuse loomisest kuni tegevuse lõpetamiseni.

Eelnevalt on hinnatud:

- 30.12.2011 hindamisotsus nr 548 „Avalikke ülesandeid täitvate asutuste või isikute, kelle tegevuse käigus võib tekkida arhivaale, väljaselgitamine“;
- 05.05.2011 hindamisotsus nr 251 „Töö ja teenistussuhete ning töotervishoiu ja tööohutuse korraldamise käigus loodava teabe hindamine arhiiviväärtuse väljaselgitamiseks“;
- 10.01.2014 hindamisotsus nr 2 „Personalitöö käigus sisseseatud isikutoimikute hindamine“.

II Hindamise läbiviimine

2.1 Hindamise alusdokumendid

Hindamisel lähtuti arhiiviseadusest, arhiivieeskirjast ja Rahvusarhiivi kogumispõhimõtetest (09.03.2017).

2.2 Hinnatavate dokumentide kontekst

Pärast II maailmasõda tegutsenud sotsiaal- ja hoolekandeesutused allusid Nõukogude Liidus kas haridus-, sotsiaal- või tervishoiuministeeriumile, liikudes eri aegadel ühe ministeeriumi

alluvusest teise. Kohaliku tähtsusega sotsiaal- ja hoolekandeesutused võisid alluda ka rajooni või kohalike täitevkomiteede vastavatele osakondadele. Lastekodud kuulusid peamiselt haridusasutuste hulka ja allusid haridusosakondadele.

Lastekodudesse võeti lapsi, kellel polnud vanemaid või olid kaotanud oma sidemed nendega näiteks elatusvahendite puudumise tõttu; kes olid üksikemade poolt riiklikule kasvatamisele antud või kohtuotsuse põhjal perekonnast ära võetud. Lastekodude nimetuse all tegutsesid sageli ka tervislike erivajadustega laste kodud (erilastekodud, koolkodud).

Sotsiaal- ja tervishoiuasutustena tegutsesid invaliididekodud ja -internaadid nii lastele kui täiskasvanutele, samuti emade ja laste ravi-, profülaktika- ja hooldusasutused, nt imikute- ja väikelastekodud, nõuandlad, piimaköögid jne. Viimased tegutsesid sageli ka polikliinikute ja haiglate juures.

1995. a võeti vastu Eesti Vabariigi sotsiaalhoolekandeseadus, mille järgi vastutasid sotsiaal- ja hoolekandeteenuste eest sotsiaalministeerium, maavalitsused ja kohalikud omavalitsused. 2015. a seaduse alusel tegelevad sotsiaalhoolekandega peamiselt kohalikud omavalitsused ja sotsiaalkindlustusamet, kes tellivad konkreetseid teenuseid lepingute alusel eraõiguslikelt teenusepakkujatelt. Pakutakse turvakodu-, varjupaiga-, tugiisikute ja koduste abistajate, rehabilitatsiooni-, erihooldusteenuseid jne.

Laste lastekodudesse suunamise, koduse seisukorra jälgimise jmt tegelesid nõukogude võimu perioodil rajoonide või linnade täitevkomiteede haridusosakonnad. Lastekodud tegutsesid vanuserühmade kaupa, kasvandiku toimik liikus tavaliselt koos lapsega ühest asutusest järgmisesse. Eesti Vabariigi ajal tehtud ümberkorralduste tulemusel tegelevad vanemliku hooleta lastega kohalikud omavalitsused ja enam levinud on peretüüpi asenduskodud (nt SOS lastekülad, perekodud, lastekodud, tugikodud). Kasvandiku andmed (toimikud) liiguvad kohaliku omavalitsuse ja teenusepakkuja vahel.

2018. a rakendus sotsiaalteenuste ja –toetuste andmeregister, kus hoitakse ja menetletakse nii teenuste pakkujate kui vajajate andmeid vastavalt põhimäärusele. Register hõlmab andmeid 01.01.2016. a seisuga aktiivsete juhtumite kohta.

Lastekodude kasvandike toimikud sisaldavad haridusosakonna teatmelehti lastekodusse määramise kohta koos põhjendustega, lapsest loobumise avaldusi, akte koduse olukorra kohta, lapse arengu kirjeldusi, kohtuostuste ära kirju, sünnitunnistuste ära kirju, kirjavahetust vanemate ja lastekodu vahel, muuhulgas näiteks lapse tagasisaamise küsimustes jne. Toimikutesse võib olla koondatud lapse terviseandmeid sisaldavaid dokumente, üksikutel juhtudel leidub ka originaaldokumente nagu sünnitunnistused, koolilõputunnistused vmt.

Laste nimekirjad ja andmed kasvandike kohta sisaldavad nimesid, sünniaegu, andmeid kasvandike saabumise ja lahkumise või edasisuunamise kohta, andmeid lähedaste kohta. Majaraamatud täiendavad eelmainitud nimekirju, ka neist leiab nimesid, sünniaegu, andmeid eri asutuste ja kohtade vahel liikumiste jmt kohta.

Sotsiaal- ja hoolekandeesutuste kui teenindavate ja otsuseid täideviivate asutuste dokumendid nõukogude võimu ajal riiklikesse arhiividesse üleandmisele ei kuulunud ja nad pole olnud arhiiviväärtuslikud. Dokumentide pikkade säilitustähtaegade ja kõrge praktilise väärtuse tõttu sattusid nad pärast asutuste sulgemist, ümberkorraldamist või liitumist hoiule kõrgemalseisvate asutuste, endiste täitevkomiteede, hiljem maavalitsuste või kohalike omavalitsuste, arhiividesse.

2.3 Hindamise käik

Hindamise käigus tutvus Tartu kogumisosakonna juhataja Kaja Pullonen nimetatud asutuste ülesannete ning vahetult kasvandike andmeid sisaldavate dokumentidega.

Hindamisotsust arutati rahvusrhiivi hindamiskomisjonis 26. septembril 2018.

Sotsiaal- ja hoolekandeesutuste dokumente on varem avalikku arhiivi vastu võetud. Rahvusrhiivis hoitakse nt Hellenurme, Helme, Inju, Kaagvere, Maidla, Pärnu, Saare, Tilsa, Valga lastekodude tegevust kajastavaid dokumente. Invaliididekodudest ja abimajanditest on olemas nt Imastu, Kuksema, Paunküla, Pädaste, Tammistu, Tori, Uderna arhiivid. Näidistena on seega selle valdkonna asutuste tegevust kajastavad dokumendid talletatud ja täiendamist ei vaja.

Täpsem andmestik kasvandike või hoolealuste kohta enamasti neis fondides puudub, mõningal määral leidub kasvandike või hoolealuste nimekirju, registreerimise raamatuid, üksikuid majaraamatuid. Kasvandike isiklikud toimikud on vastu võetud vaid Saare ja Tihemetsa lastekodude fondidesse (SAMA.423, EAA.P-768).

Lastekodudesse suunatud isikute päritolu, saatmise põhjuste, edasisuunamiste ja täiskasvanuna elluastumise kohta saab teavet eelkõige ja mõnikord ainult lastekodude kasvandike toimikutes sisalduvatest andmetest. Eriti olulised on II maailmasõja käigus või keerulistel sõjajärgsetel aastatel vanemateta jäänud laste toimikud. Lastekodude kasvandike toimikutest võib leida lapsendamise käigus muudetud isikuandmeid, nt nimed, sünniajad. Toimikud täiendavad varem arhiiviväärtuslikuks hinnatud lapsendamistoimikuid ja töötajate isikutoimikuid. Kasvandike nimekirjad, registreerimisraamatud ja majaraamatud annavad teavet ka nende inimeste kohta, kelle toimikud pole säilinud.

Kasvandike andmeid on kogutud ja toimikuid peetud järjepidevalt edasi nii ühiskonnakorra muutumisel kui asutuste või teenusepakkujate tegevuse ümberkorraldamisel. Seega on laste(asendus)kodulaste toimikud ühtviisi väärtuslikud läbi aegade sõltumata nende hoiukohast.

Lastekodude kasvandike andmetega dokumendid on tähtsad ja unikaalsed genealoogilised ning elu-olu kirjeldavad sotsiaalvaldkonna uurimisallikad.

III Hindamisotsus

Sotsiaal- ja hoolekandeesutuste dokumentidest on arhiiviväärtuslikud:

- (1) Lastekodude (asenduskodude) kasvandike toimikud;
- (2) Lastekodude (asenduskodude) kasvandike nimekirjad ja/või andmestikud, sh majaraamatud.

IV Hindamisotsuse rakendamine

Arhiiviväärtuslikuks hinnatud dokumendid kuuluvad üleandmisele Rahvusrhiivi vastavalt arhiivieeskirjale.

Arhiiviväärtusest dokumentide hävitamine viiakse läbi ja dokumenteeritakse vastavalt arhiivieskirjale.

(allkirjastatud digitaalselt)

[Allkirjastaja]

[Allkirjastaja ametinimetus]